

mgr Tatiana Lebiedzińska
Akademia Marynarki Wojennej
t.lebiedzinska@ron.mil.pl

MORZE BAŁTYCKIE – ZMIANY W ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA WYZWANIEM DLA NATO

THE BALTIC SEA – CHANGES IN THE SECURITY ENVIRONMENT A CHALLENGE FOR NATO

Streszczenie: Zmiany, jakie zachodzą w regionie Morza Bałtyckiego wskazują, że bezpieczeństwo tego dotychczas spokojnego obszaru może zostać zagrożone. Świadczą o tym niektóre działania Federacji Rosyjskiej, Sojuszu Północnoatlantyckiego jak i poszczególnych państw regionu. Zmiany te wymuszają adaptację międzynarodowych struktur bezpieczeństwa oraz zmianę podejścia do realizacji stawianych przed nimi nowych zadań. Morze Bałtyckie powinno stać się obszarem szczególnego zainteresowania Sojuszu Północnoatlantyckiego, jako głównej organizacji bezpieczeństwa regionu, tu bowiem leży wschodnia granica NATO. Nie oznacza to powrotu do strategii i rozwiązań organizacyjnych sprzed transformacji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Oznacza konieczność dostosowania struktur do nowych wyzwań, szczególnie w morskiej domenie działań.

Słowa kluczowe: transformacja NATO, Morze Bałtyckie, struktury regionalne, regionalne środowisko bezpieczeństwa.

Summary: Recent security changes in the Baltic Sea region indicate that this area has to be considered as the area of potential risk caused by the actions of the Russian Federation, NATO- and each country of the region. Those changes in security environment force the adaptation of international security structures and generate a change in their approach to achieve its new tasks and goals. The Baltic Sea must become an area of particular interest to Alliance - as the main security organization in the region - because here is the critical eastern NATO border. This does not mean a return to the previous strategy and organizational structures. This means the necessity to adapt structures to new challenges, particularly in the maritime domain.

Keywords: NATO transformation, Baltic Sea, regional structures, regional security environment.

Wstęp

Jesteśmy świadkami dynamicznych zmian w regionalnym środowisku bezpieczeństwa. Wzrost znaczenia transportu morskiego, budowa Gazociągu Północnego i działania Federacji Rosyjskiej, obejmującej m.in. rozbudowę Floty Bałtyckiej, zmianę dyslokacji jednostek wojskowych w Obwodzie Kaliningradzkim czy rozmach prowadzonych ćwiczeń wojskowych świadczą o zmianie statusu Morza Bałtyckiego. Po upadku Związku Radzieckiego basen Morza Bałtyckiego był uważany za stosunkowo bezpieczny – nie

było oponenta, który mógłby próbować zmierzyć się z Sojuszem Północnoatlantyckim (NATO). Na fali tych optymistycznych założeń, podczas transformacji struktur Sojuszu zlikwidowano regionalne dowództwo odpowiedzialne za funkcjonowanie sił NATO w regionie Bałtyku. Przez kilka lat takie rozwiązanie było adekwatne do potrzeb. Jednakże obserwowane zmiany w otoczeniu międzynarodowym wskazują, że bezpieczeństwo w regionie nie jest pewne ani statyczne. Morze Bałtyckie zmienia swój status z „bezpieczne” na „obszar prawdopodobnych działań”, co w konsekwencji oznacza konieczność adaptacji międzynarodowych struktur bezpieczeństwa w regionie, ich organizacji, zasad funkcjonowania, zadań i – być może – zmiany(?) filozofii podejścia do bezpieczeństwa.

Głównym filarem euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa pozostaje Sojusz Północnoatlantycki, organizacja polityczno – wojskowa, która na przełomie wieków przeszła transformację organizacyjną. Upadek Związku Radzieckiego wymusił zmianę strategii działań NATO oraz naturalną konsekwencję, jaką jest zmiana podejścia do bezpieczeństwa i tym samym – struktur organizacyjnych. Kryterium kompetencyjne przeważało nad geograficznym, pozbawiając tym samym region Morza Bałtyckiego sojuszniczego dowództwa, odpowiedzialnego za pełne spektrum działań sił NATO. Adekwatność takiego rozwiązania podważają mocarstwowe ambicje Rosji, potwierdzane działaniami Federacji nie tylko na Bałtyku, ale w całym regionie.

Powstaje zatem pytanie - czy przytoczone zmiany w regionalnym środowisku bezpieczeństwa wymuszają adaptację struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego? A jeśli tak, to w jakim zakresie i w jakiej formie powinny one zostać zaimplementowane, aby poprawić skuteczność działań NATO w regionie?

Zagadnienia dotyczące znaczenia Morza Bałtyckiego dla regionu opisywano. m.in. w pozycji „Morze Bałtyckie w polskiej strategii bezpieczeństwa morskiego” (Mickiewicz, 2012) czy „Bałtyckie wymiary bezpieczeństwa” (Szubrycht, 2010), charakteryzując kompleksowo stałe determinanty bezpieczeństwa regionu. W zakresie organizacji i funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego wyczerpujących informacji dostarcza „Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego” (Kupiecki, 2016) oraz „Struktury militarne NATO 1949–2013” (Zarychta, 2013). Sam proces transformacji Sojuszu również jest dość dobrze przedstawiony w literaturze naukowej. Wymienić tu można „NATO w dobie transformacji. Siły zbrojne w transatlantyckim systemie bezpieczeństwa początku XXI wieku” (Kubiak, Mickiewicz 2008) czy „Transformacja NATO” (Waligóra, 2003). Informacje o współczesnych zmianach otoczenia, czyli zagadnienia dotyczące Gazociągu Północnego, aktywności sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej, incydentów naruszania przestrzeni powietrznej czy wzmacniania wschodniej flanki NATO szeroko opisywane są w piśmiennictwie oraz na internetowych portalach informacyjnych. Brakuje natomiast z całą pewnością publikacji traktujących o konieczności transformacji morskich struktur Sojuszu.

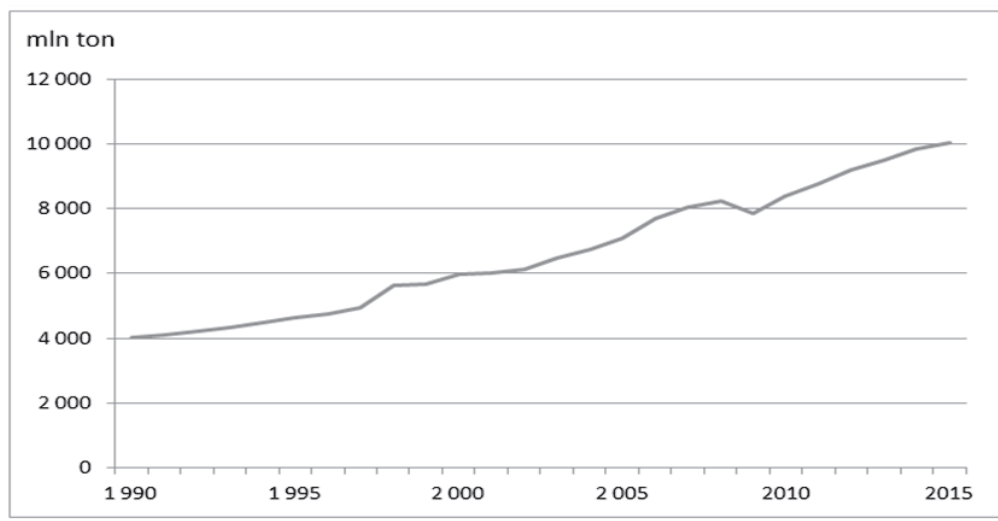
Niniejszy artykuł jest próbą analizy morskich aspektów bezpieczeństwa i zasad funkcjonowania Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego oraz syntezy stanowiącej podstawę do wskazania możliwości rozwiązania zaistniałego problemu.

Na potrzeby artykułu dokonano analizy wybranej literatury i piśmiennictwa związanych z zagadnieniami bezpieczeństwa regionu Morza Bałtyckiego oraz historii i funkcjo-

nowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Przedstawiono problem wynikający z praktyki przy jednoczesnej próbie wyjaśnienia przyczyn, związków i relacji zmiennych z zastosowaniem podejścia indukcyjnego.

Znaczenie Morza Bałtyckiego

Współczesna gospodarka światowa uzależniona jest od transportu morskiego. Około 90% światowej wymiany towarowej realizowane jest z wykorzystaniem tej gałęzi transportu, która zyskała na znaczeniu wraz z galopującym procesem globalizacji, światowymi powiązaniem biznesowymi i międzynarodowym handlem. Według danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (ang. *United Nations Conference on Trade and Development* – UNCTAD) w 2015 roku, po raz pierwszy w historii, wolumen transportu morskiego przekroczył poziom 10 miliardów ton. Jest to kontynuacja rosnącego trendu ilości przewożonych drogą morską ładunków (Rysunek 1).

Rysunek 1. Wolumen globalnego transportu morskiego w latach 1990- 2015

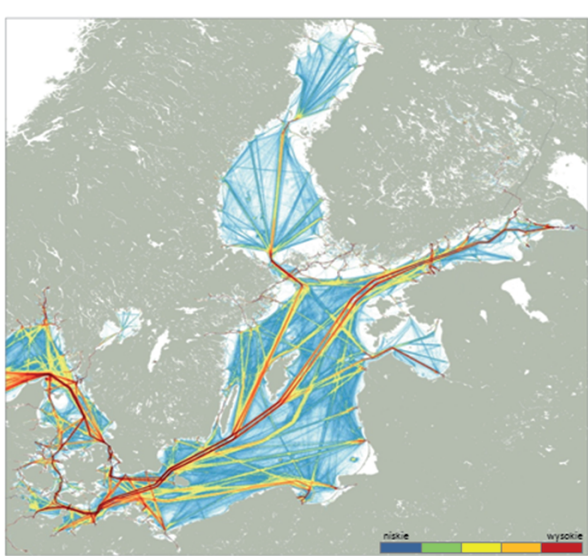
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://unctadstat.unctad.org>

W tym ujęciu Morze Bałtyckie pełni szczególną rolę dla państw regionu - Szwecji, Finlandii, Rosji oraz nadbałtyckich¹ członków NATO – Litwy, Łotwy, Estonii, Niemiec i Polski. Zgodnie z trendem światowym, rola transportu morskiego na Bałtyku również

¹ Pojęciem krajów nadbałtyckich określa się państwa leżące nad Morzem Bałtyckim (Słownik Języka Polskiego PWN). Pojęciem krajów lub państw bałtyckich określa się: Litwę, Łotwę i Estonię. Zgodnie z praktyką w działalności bieżącej NATO, coraz częściej angielski termin *Baltic States*, stosowany w odniesieniu do trzech państw bałtyckich, zastępowany jest skrótem „3B”.

stale się zwiększa. Jest to trend postępujący od dawna i należy przewidywać, że utrzyma tendencję wzrostową, nawet jeśli dynamika tego postępu nie będzie aż tak znaczna.

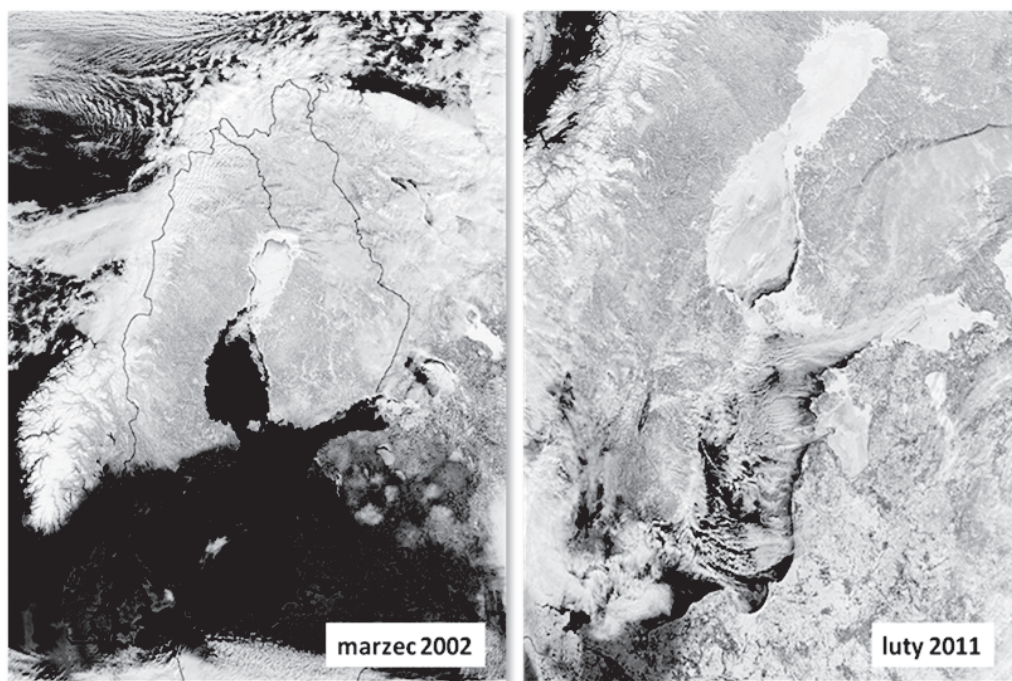
Główny szlak żeglutowy na Morzu Bałtyckim dla wszystkich typów statków i rodzajów ładunków rozpoczyna się na Zatoce Fińskiej, następnie prowadzi przez Basen Gotlandzki i Bornholmski w kierunku Cieśnin Duńskich, stanowiących wyjście na Morze Północne (Rysunek 2). Poza transportem morskim znaczenie Bałtyku nadaje pozyskiwanie zasobów – ożywionych i nieożywionych, przemysł stoczniowy oraz turystyka morska.

Rysunek 2. Natężenie ruchu na Bałtyku

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.brisk.helcom.fi

Istotną rolę dla rozważań znaczenia tego akwenu w kontekście bezpieczeństwa odgrywają uwarunkowania geograficzne. Morze Bałtyckie jest akwenem specyficznym. Jest to morze stosunkowo małe, burzliwe, o krótkich i stromych falach, ze znacznie zróżnicowaną linią brzegową, na którym występują mgły i zamglenia. Czynniki te sprawiają, że żegluga w tym regionie stanowi duże wyzwanie, a prowadzenie morskich działań militarnych bezwzględnie wymaga nie tylko wiedzy teoretycznej i praktycznej, ale również bogatego doświadczenia nabytego na tym właśnie akwenie. Morze Bałtyckie jest nie tylko wymagającym i ważnym szlakiem żeglutowym dla państw basenu, ale również niezwykle cennym, bo niezamierzającym szlakiem wiodącym na wody Oceanu Atlantyckiego dla okrętów państw nadbałtyckich.

Rysunek 3. Pokrywa lodowa na Morzu Bałtyckim

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.chronmyklimat.pl

Powyższy rysunek 3 przedstawia typowe warunki zlodzenia – zdjęcia wykonane przez satelitę TERRA odpowiednio w dniach 15 marca 2002 roku i 22 lutego 2011 roku. Jak widać, Południowy Bałtyk jest wolny od zlodzenia. Pokrywa lodowa w tej części akwenu pojawia się rzadko – tylko podczas najbardziej srogich zim, a i wtedy pojawia się późno i na krótko. To w praktyce oznacza, że całoroczny dostęp do Atlantyku mają siły morskie stacjonujące np. w Rostoku, Gdyni i Kaliningradzie.

Zmiany w środowisku bezpieczeństwa

W rozważaniach dotyczących zmian w regionalnym środowisku bezpieczeństwa należy uwzględnić dynamiczne procesy zachodzące w otoczeniu, wzajemnie zmieniające się relacje poszczególnych podmiotów, zależności i uwarunkowania, które je śl i osią- gają charakter statyczny, to niezwykle rzadko i na krótko. W związku z tym rozpatrywanie bezpieczeństwa jako *stanu*, a nie jako *procesu* jest zadaniem łatwiejszym, ale pozornie. Dotyczy fragmentu rzeczywistości, bez odniesienia się do przeszłości - źródeł i przyczyn obecnego stanu rzeczy, oraz trendów zmian - ich charakteru i dynamiki, ograniczając tym samym znacznie możliwości pozyskania rzetelnych podstaw do prognozowania i szacowania ryzyk, będących nieodzownym elementem bezpieczeństwa.

W takim ujęciu badanie zmian w regionalnym środowisku bezpieczeństwa obejmować powinno zagadnienia dotyczące między innymi: Gazociągu Północnego, działań Federacji Rosyjskiej na przestrzeni lat, zmian dyslokacji jednostek wojskowych w Obwodzie Kaliningradzkim, rozbudowę sojusznich struktur na terytorium państw członkowskich w ramach wzmacniania wschodniej flanki NATO. Na potrzeby artykułu analizie poddano tylko te aspekty, które dotyczą działalności związanej z akwenem Morza Bałtyckiego.

Rysunek 4. Gazociąg Północny- mapa

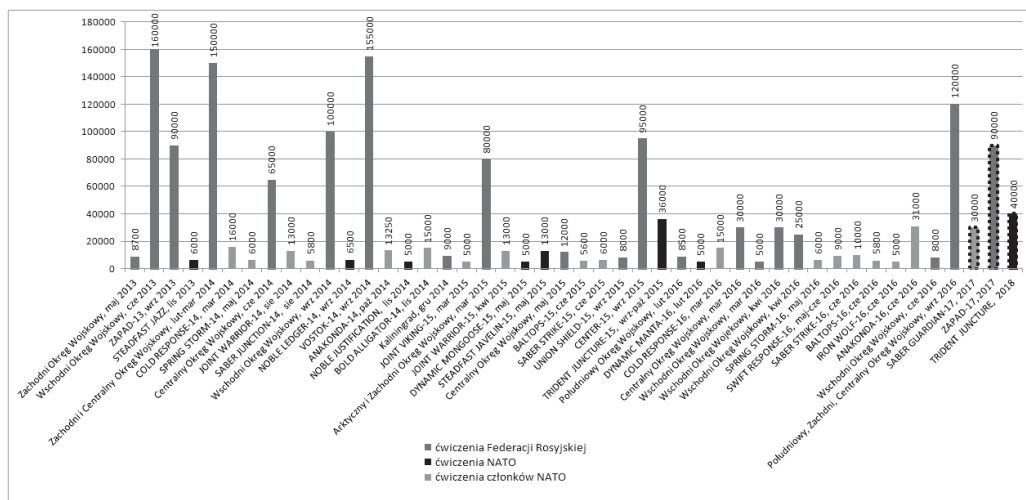
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.gazprom.com

Gazociąg Północny (Rysunek 4) rozpoczyna się w rosyjskiej miejscowości Wyborg (ros. *Выборг*) w obwodzie leningradzkim, poprowadzony jest po dnie Morza Bałtyckiego, dostarczając gaz ziemny do niemieckiej miejscowości Greifswald, skąd dystrybuowany jest lądowymi systemami transportowymi. Gazociąg Północny odgrywa istotną rolę w gospodarce rosyjskiej, opartej na eksporcie naturalnych surowców, a jego znaczenie szczególnie wzrasta obecnie - czyli w czasach stosunkowo niskich cen ropy naftowej na światowych rynkach. Po stronie odbiorcy - gazociąg jest kluczowym elementem systemu bezpieczeństwa energetycznego Niemiec. Niektóre kontrowersje towarzyszące budowie gazociągu *Nord Stream*² nie straciły na swojej aktualności. Należy stwierdzić, że ominięcie państw tranzytowych – Polski i krajów bałtyckich – umożliwia użycie przez

² Zagadnienie dotyczy również ewentualnej rozbudowy gazociągu – ang. *Nord Stream 2*.

Rosję dostaw gazu jako argumentu do wywierania nacisków politycznych i ekonomicznych na przynajmniej jedno państwo członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej, czyli najważniejszych organizacji międzynarodowych regionu. Takie zacieśnienie relacji gospodarczych w kluczowych sektorach może (powinno?...) budzić wątpliwości dotyczące wiarygodności sojusznika dobrowolnie dążącego do uzależnienia od potencjalnego oponenta NATO.

Gazociąg Północny wyznacza nie tylko relacje gospodarcze i energetyczne, które wprowadziły znaczące zmiany w regionalnym środowisku bezpieczeństwa. Stanowi również możliwe źródło zagrożenia ekologicznego. Morze Bałtyckie ze względu na swoją charakterystykę geograficzną, przestrzenną i hydrologiczną jest akwenem szczególnie wrażliwym biologicznie. Na tym wyjątkowym akwenie nawet najmniejszy incydent może zachwiać równowagą ekologiczną, pociągając za sobą katastrofalne skutki i stając zarzewie potencjalnego konfliktu. Dodatkowo, porównując mapę przedstawiającą przebieg gazociągu z natężeniem ruchu na Bałtyku (Rysunek 2), należy zauważyć, że trasa przebiegu *Nord Stream* pokrywa się z głównym szlakiem transportowym na Bałtyku. W związku z tym, prawdopodobny incydent o charakterze ekologicznym będzie mieć negatywny wpływ na żeglugę handlową, generując koszty wynikające z konieczności dostosowania się do czasowych i geograficznych ograniczeń w żegludze spowodowanych np. usuwaniem skutków awarii.

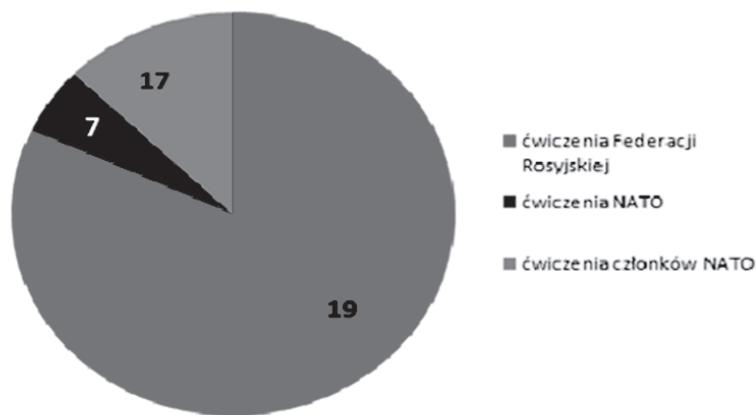

Rysunek 5. Ilościowe zestawienie personelu w ćwiczeniach Federacji Rosyjskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego w latach 2013–2016 (ćwiczenia powyżej 1000 uczestników)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.atlanticcouncil.org

Nie ulega wątpliwości, że Gazociąg Północny jest dla Rosji szczególnie cennym dobrem, które trzeba chronić. Jego planowana budowa stała się jedną z przyczyn przyspieszenia tempa odbudowy Floty Bałtyckiej Federacji Rosyjskiej po dekadach zapaści. Faktem jest, że siły morskie Floty Bałtyckiej Federacji Rosyjskiej miały swój udział

w realizacji projektu, a obecnie jednym z głównych zadań tego związku jest ochrona gaziociągu. Jak czytamy na oficjalnej stronie Rosyjskiego Ministerstwa Obrony „Główne cele Floty Bałtyckiej obejmują [...] ochronę strefy ekonomicznej oraz obszarów działalności przemysłowej [...]” (Ministerstwo Obrony Federacji Rosyjskiej, 2016). Oznacza to permanentną obecność rosyjskich okrętów bojowych w obszarze operacyjnego zainteresowania NATO. Zwiększona aktywność rosyjskich sił zbrojnych w rejonie obejmuje nie tylko ćwiczenia okrętów. Systematycznie powtarzane są elementy szkolenia również sił desantowych w ramach manewrów wojskowych. Są to manewry i ćwiczenia odznaczające się godnym pozazdrosczenia rozmachem. Na rysunku 5 przedstawiono ilościowe zestawienie zaangażowanego personelu w ćwiczenia realizowane w latach 2013-2016 przez siły zbrojne Federacji Rosyjskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego, w których uczestniczyło ponad 1000 żołnierzy.

Rysunek 6. Porównanie ilości personelu w ćwiczeniach Federacji Rosyjskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego w latach 2013-2016 (ćwiczenia powyżej 1000 żołnierzy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.atlanticcouncil.org

Z powyższego zestawienia można wnioskować, że w latach 2014-2016 we wszystkich ćwiczeniach Sojuszu Północnoatlantyckiego brało udział łącznie 76 500 żołnierzy, czyli prawie dwukrotnie mniej, niż żołnierzy rosyjskich w jednym ćwiczeniu Zachodniego i Centralnego Okręgu Wojskowego (luty-marzec 2014 rok, 150 tys. żołnierzy). W międzynarodowych ćwiczeniach organizowanych przez wszystkie państwa członkowskie NATO udział wzięło 180 450 żołnierzy, co jest imponującą liczbą, dopóki nie zestawimy jej np. z zaledwie dwoma ćwiczeniami rosyjskimi przeprowadzonymi w maju i czerwcu 2013 roku. Podsumowując analizowane dane – w latach 2014-2016 w 7 ćwiczeniach Sojuszu Północnoatlantyckiego wzięło udział 76 500 żołnierzy, w 17 międzynarodowych ćwiczeniach państw członkowskich NATO – 180 450 żołnierzy, co daje łącznie 256 950 żołnierzy biorących udział w 24 ćwiczeniach „niebieskich”. W tym samym czasie wojska rosyjskie przeprowadziły 19 ćwiczeń, w które było zaangażowanych 1 159 200 żołnierzy

(Rysunek 6). Porównanie ilości personelu w ćwiczeniach Federacji Rosyjskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego w latach 2013-2016 (ćwiczenia powyżej 1000 żołnierzy). Zestawienie to pozwala na szersze zrozumienie kontekstu działań również sił Federacji Rosyjskiej w regionie i na akwenie Morza Bałtyckiego.

Aktywność sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w regionie Morza Bałtyckiego to również coraz więcej przypadków naruszania przestrzeni powietrznej państw nadbałtyckich, o czym na bieżąco powiadamiają portale informacyjne. W ostatnich latach w regionie Morza Bałtyckiego o naruszenie przestrzeni powietrznej Rosję oskarżały takie kraje jak: Szwecja, Finlandia, Litwa, Łotwa, Estonia, Polska³.

Sojusz Północnoatlantycki – bezpieczeństwo Bałtyku wczoraj, dziś i jutro

Sojusz Północnoatlantycki jest najbardziej wpływową międzynarodową organizacją polityczno – wojskową regionu. Jest głównym filarem euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa, wpływającym na bezpieczeństwo międzynarodowe w skali globalnej i regionalnej oraz na bezpieczeństwo narodowe poszczególnych członków. Sojusz Północnoatlantycki powstał 24 sierpnia 1949 roku i na przestrzeni dekad, w miarę zmieniającego się otoczenia i warunków bezpieczeństwa, sama organizacja, jej cele oraz zadania ewoluowały. Rozważania dotyczące NATO w kontekście współczesnego bezpieczeństwa regionu Morza Bałtyckiego rozpatrywać należy w dwóch przedziałach czasowych – od upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) do transformacji struktur Sojuszu i zasady funkcjonowania NATO, obowiązujące po reformie NATO.

Od momentu zawarcia paktu, głównym celem NATO była obrona przed atakiem ze strony ZSRR. Pierwszą strategią wojenną była polityka zmasowanego odwetu, zakładająca wykonanie uderzeń jądrowych jako odpowiedzi na atak militarny przeprowadzony na co najmniej jednego członka Sojuszu. Strategia ta została zastąpiona w latach 60. XX wieku strategią elastycznego reagowania, co było wynikiem przełamania przez Związek Radziecki amerykańskiego monopolu atomowego. Strategia zakładała użycie – w odwecie na atak – w pierwszej kolejności broni konwencjonalnej, a w odniesieniu do państw Układu Warszawskiego dopuszczała użycie broni jądrowej wyłącznie na ograniczoną skalę. Punktem przełomowym w środowisku bezpieczeństwa regionu euroatlantyckiego był rozpad w 1991 roku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Do tego momentu kluczowym dla Sojuszu Północnoatlantyckiego akwenem było Morze Bałtyckie, tu bowiem przebiegała wschodnia morską flanką NATO. W ówczesnej strukturze dowodzenia, opartej na kryterium geograficznym, dowództwem odpowiedzialnym za region Morza Bałtyckiego było Dowództwo Sojusznicze Na Kierunku Bałtyckim (BALTAP – ang. *Allied Forces Baltic Approach*). Geograficznie region odpowiedzialności dowództwa BALTAP obejmował: Danię (z wyłączeniem Grenlandii i Wysp Owczych),

³ Notorycznie naruszana jest przestrzeń powietrzna np. Bułgarii i Turcji, co pozwala wnioskować, że jest to praktyka powszechnie stosowana przez całe Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej, a nie tylko przez siły powietrzne Floty Bałtyckiej.

niemieckie landy Hamburg i Szlezwik – Holsztyn, wschodnią część Morza Północnego, Cieśniny Duńskie oraz cały akwen Morza Bałtyckiego. Za działania sił morskich Sojuszu na Bałtyku odpowiedzialne było morskie Dowództwo Sojusznicze Na Kierunku Bałtyckim (NAVBALTAP – ang. *Allied Naval Forces Baltic Approaches*). Upadek ZSRR w 1991 roku wymusił restrukturyzację dowództwa regionalnego BALTAP (1992 rok), a przyjęcie na początku lat 90. XX wieku nowej koncepcji strategicznej Sojuszu wymusiło zmiany organizacyjne NATO i m.in. likwidację dowództwa dotychczas skupionego na regionie Morza Bałtyckiego⁴. Samo Morze Bałtyckie przestało być akwenem newralgicznym i stało się jednym z wielu obszarów zainteresowania Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Aktualna organizacja NATO składa się ze struktury cywilnej oraz struktury wojskowej, której cechą charakterystyczną jest podział kompetencyjny, zastępujący funkcjonujący poprzednio podział geograficzny. Sojusznicze militarne struktury obejmują wszystkie wojskowe podmioty zaangażowane i używane do wdrożenia decyzji politycznych będących podstawą podejmowania decyzji wojskowych. Główne elementy organizacji wojskowej NATO stanowią Komitet Wojskowy, w skład którego wchodzi Szeffowie Obrony państw członkowskich NATO oraz jego organ wykonawczy czyli Międzynarodowy Sztab Wojskowy wraz z wojskową strukturą dowodzenia (NCS – ang. *NATO Command Structure*) i strukturą sił (NFS – ang. *NATO Force Structure*). Obecnie struktura dowodzenia obejmuje dwa strategiczne dowództwa NATO. Są to Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji (ACT – ang. *Allied Command Transformation*) z siedzibą w miejscowości Norfolk w USA oraz Sojusznicze Dowództwo ds. Operacji (ACO – ang. *Allied Command Operations*), którego siedziba znajduje się w belgijskiej miejscowości Casteau koło Mons. ACO jest odpowiedzialne za wszystkie operacje Sojuszu.

Zmiany w strukturze dowodzenia NATO, zatwierdzone przez ministrów obrony NATO w czerwcu 2011, były częścią szerszego procesu reform Sojuszu. Poziomy ambicji (LoA – ang. *Level of Ambition*)⁵ zostały utrzymane, ale struktury dowodzenia zostały zoptymalizowane i dostosowane do zadań wynikających z dokumentu Koncepcja strategiczna obrony i bezpieczeństwa członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przyjęta przez szefów państw i rządów w Lizbonie z 2010 roku. Główne zmiany dotyczyły zwiększenia elastyczności sojuszniczego dowództwa operacyjnego, redukcji personelu (o około 30%, z 13 tys. do 8800 osób) oraz wzmocnienia relacji struktury dowodzenia ze strukturą sił NATO.

Struktura Sił NATO zależna jest od ustaleń organizacyjnych, które łączą siły (a także związane z nimi struktury dowodzenia i kontroli) umieszczone w dyspozycji Sojuszu przez kraje członkowskie. Podkreślić należy, że Sojusz Północnoatlantycki nie posiada własnych sił. Siły są przekazywane przez państwa członkowskie i są dostępne dla operacji NATO, zgodnie z określonymi kryteriami gotowości. Większość sił dostępnych na potrzeby Sojuszu pozostaje w wysokiej kategorii gotowości do użycia, gwarantując zdol-

⁴ NAVBALTAP zostało dezaktywowane 1 października 1993 roku.

⁵ Poziom ambicji NATO – zdolność Sojuszu Północnoatlantyckiego do zapewnienia dowodzenia i kontroli dla dwóch operacji połączonych dużej skali (ang. *major joint operations*) oraz sześciu operacji militarnych małej skali (ang. *smaller military operations*) jednocześnie.

ność do wynikającej z artykułu 5. Traktatu Waszyngtońskiego kolektywnej obrony oraz umożliwiając przeprowadzenie szerokiej gamy operacji reagowania kryzysowego wszędzie tam, gdzie zajdzie taka potrzeba. Siły przekazywane w podporządkowanie są ujmowane w dokumencie *Tabela Sił NATO*. Poszczególne komponenty sił: lądowy, powietrzny, morski oraz sił specjalnych operuje w ramach wielonarodowej operacji połączonej (CJO – ang. *Combined Joint Operation*).

W celu dowodzenia wydzielonymi siłami, Naczelny Dowódca Sojusznicy w Europie (SACEUR – ang. *Supreme Allied Commander Europe*) ma do dyspozycji (w podporządkowaniu operacyjnym): 9 dowództw komponentu lądowego, zapewniających wsparcie dla Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa w Afganistanie oraz dla Sił Odpowiedzi NATO (NRF – ang. *NATO Response Forces*); 3 dowództwa komponentu powietrznego; 5 dowództw komponentu morskiego.

Obecne w strukturze sił dowództwa morskie (MARFOR – ang. *Maritime Forces*), zgłaszane są do Tabeli Sił NATO jako dowództwa zdolne do zabezpieczenia realizacji stawianych przez Sojusz zadań niezależnie od obszaru geograficznego. Dowództwa te w założeniu wspierają morskie dowództwo Sojuszu Północnoatlantyckiego (MARCOM – ang. *Allied Maritime Command*), podnosząc skuteczność działań Sojuszu w ramach rotacyjnie pełnionych dyżurów. Każde z dowództw ma zdolność do dowodzenia podporządkowanymi siłami do poziomu morskiej grupy zadaniowej (ang. *Naval Task Force*), w skład której wchodzi do kilkudziesięciu okrętów, a struktura grupy zadaniowej zależy od realizowanego zadania. Dowództwa morskie wspierające MARCOM to: włoskie dowództwo morskie (COMITMARFOR – ang. *Italian Maritime Forces Command*), hiszpańskie dowództwo morskie (COMSPMARFOR – ang. *Spanish Maritime Forces Command*), brytyjskie dowództwo morskie (COMUKMARFOR – ang. *United Kingdom Maritime Forces Command*), francuskie dowództwo morskie (COMFRMARFOR – ang. *French Maritime Forces Command*), Morskie Dowództwo Sił Uderzeniowych i Wsparcia NATO (STRIKFORNATO – ang. *Naval Striking and Support Forces NATO*).

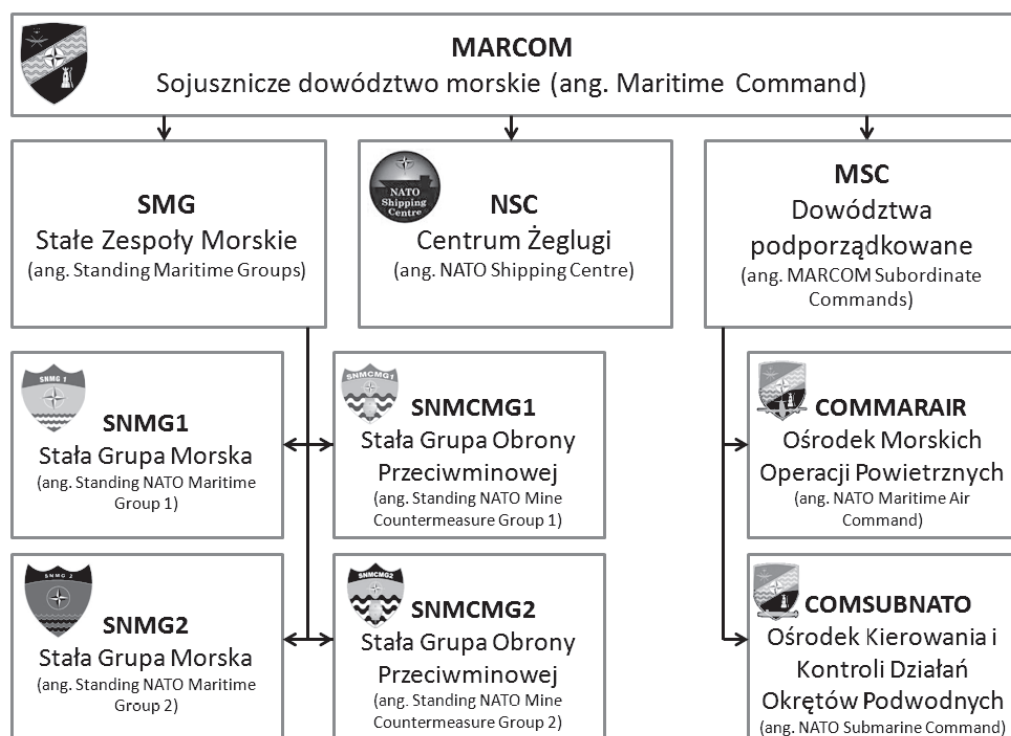
Dodatkowo w dyspozycji Sojuszu znajduje się holenderskie dowództwo morskie (ang. *Netherlands Maritime Forces Command* – COMNLMARFOR) zdolne do dowodzenia operacjami desantowymi (amfibijnymi).

W realizacji zadań sojusznicze dowództwo morskie MARCOM wspierane jest w bieżącej działalności przez dwa podporządkowane ośrodki (MSC – ang. *MARCOM Subordinate Commands* – Ośrodek Morskich Operacji Powietrznych (COMMARAIR – ang. *NATO Maritime Air Command*) oraz Ośrodek Kierowania i Kontroli Działań Okrętów Podwodnych (COMSUBNATO ang. *NATO Submarine Command*). Organizację sojuszniczego dowództwa morskiego MARCOM przedstawiono na rysunku 7.

Aktualnie sojusznicze dowództwo morskie MARCOM skupia swój wysiłek na następujących przedsięwzięciach:

- OCEAN SHIELD - antypiracka operacja w rejonie Rogu Afryki;
- SEA GUARDIAN (kontynuacja operacji ACTIVE ENDEAVOUR)⁶ – antyterrorystyczna operacja prowadzona na Morzu Śródziemnym;

⁶ Zmiana nastąpiła 9 listopada 2016 r.

Rysunek 7. Struktura organizacyjna MARCOM

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mc.nato.int

- Stałe Zespoły Morskie NATO (SMG - ang. *Standing Maritime Groups*) w skład których wchodzi dwie Stałe Grupy Morskie NATO (SNMG - ang. *Standing NATO Maritime Group*) oraz dwie Stałe Grupy Obrony Przeciwminowej (SNMCMG - ang. *Standing NATO Mine Countermeasures Group*);
- sojusznicze ćwiczenia morskie – prowadzone na wszystkich akwenach obszaru zainteresowania NATO;
- Centrum Żeglugi (NSC ang. *NATO Shipping Center*) – punkt kontaktowy NATO dla żeglugi cywilnej w zakresie wymiany informacji, doradztwa oraz współpracy z siłami morskimi NATO działającymi w ramach operacji OCEAN SHIELD i SEA GUARDIAN.

Analiza zadań realizowanych przez MARCOM potwierdza, że Sojusz Północnoatlantycki swoją morską uwagę skupia głównie na Zatoce Adeńskiej oraz Morzu Śródziemnym. Region Morza Bałtyckiego jest wyłącznie areną niektórych ćwiczeń, wśród których wymienić można: BALTOPS, STEADFAST JAZZ, SABER STRIKE, NOBLE JUMP oraz ARCTIC CHALLENGE. Podkreślić należy, że obecna stała struktura sojuszniczego dowództwa morskiego uniemożliwia realizację w trybie ciągłym dodatkowych zadań. Takim dodatkowym, permanentnym zadaniem, wynikającym ze zmian w otoczeniu, by-

łaby konieczność ciągłego monitoringu sytuacji morskiej w celu wykrywania i analizy symptomów zagrożeń bezpieczeństwa na Morzu Bałtyckim.

W związku z ustaloną strukturą dowodzenia, wszelkie zmiany mające wpływ na bieżące funkcjonowanie NATO mogą być dokonywane wyłącznie w ramach modyfikacji struktury sił. W obecnych uwarunkowaniach daje to jedyną realną szansę na wprowadzenie rozwiązań korzystnych narodowo i uzyskania przychylności NATO dla inicjatyw regionalnych. Takie zmiany przynoszą korzyści w wymiarze sojuszniczym – pozwalają na pozyskanie lub rozbudowę zdolności operacyjnych przy ograniczonych do minimum kosztach, ponieważ ciężar finansowania w takim formacie leży głównie po stronie państwa delegującego. Natomiast państwom członkowskim, deklarującym siły do użycia na potrzeby Sojuszu, umożliwia wprowadzenie narodowo pożądanых rozwiązań. Odpowiedzią na zmieniające się otoczenie bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego jest wzmocnienie po szczycie NATO w Newport (2014 r.) Wielonarodowego Korpusu Północno – Wschodniego (MNC NE – ang. *Multinational Corps Northeast*) w Szczecinie, który jest międzynarodowym związkiem taktycznym Sojuszu. Korpus realizuje zadania zgodnie z kryterium kompetencyjnym, będąc angażowanym w realizację misji np. w Afganistanie. Natomiast jego wzmocnianie, rozbudowa oraz awansowanie na jednostkę wysokiej gotowości świadczy m.in. o wzmacnianiu wschodniej flanki NATO, której morska granica staje się coraz bardziej niespokojna.

Nadal jednak wśród priorytetowych obszarów Sojuszu Północnoatlantyckiego nie znajduje się Morze Bałtyckie. Pomimo wyraźnych symptomów negatywnych zmian w otoczeniu, NATO nie skierowało na wody Bałtyku swoich okrętów ani nie podjęło inicjatyw zmierzających do pełniejszego monitorowania sytuacji w regionie. Wyraźnej projekcji siły Rosji osobno przeciwstawiać się próbują państwa regionu. Flota Bałtycka Federacji Rosyjskiej zyskuje nowe okręty, siły morskie Rosji prowadzą działania na morzu w ramach ochrony interesów gospodarczych, a skuteczność wykrywania incydentów przez siły zbrojne innych państw regionu jest systematycznie testowana. Tymczasem NATO...?

Wnioski

Przedstawione powyżej rozważania pozwalają na sformułowanie kilku wniosków mogących wpływać na poziom bezpieczeństwa w rejonie Morza Bałtyckiego. Po pierwsze należy stwierdzić, że bezpieczeństwo regionu Morza Bałtyckiego uzależnione jest od skuteczności działań Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zmiany w otoczeniu bezpieczeństwa na akwenie i w regionie Morza Bałtyckiego noszą znamiona zagrożeń, które mogą być zarzewiem konfliktu pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską. Obecnie morska uwaga Sojuszu koncentruje się na obszarach objętych operacjami NATO w Rogu Afryki i na Morzu Śródziemnym, uniemożliwiając stałe monitorowanie akwenów potencjalnych przyszłych działań w ramach obecnej organizacji Sojuszu.

Za racjonalne uważa się dążenie do powołania regionalnej struktury, która byłaby odpowiedzialna za monitorowanie morskiej sytuacji na Bałtyku, budowanie na potrzeby

Sojuszu świadomości operacyjnej i ujednoliconego obrazu sytuacji morskiej oraz wykrywanie i analizę symptomów zagrożeń bezpieczeństwa. Docelowo, w przypadku użycia sił morskich NATO na Morzu Bałtyckim, struktura ta byłaby zdolna wspierać sojuszników dowództwo morskie w kontroli działań sił operujących na tym akwenie lub wspierać wskazane dowództwo połączone w zakresie działań komponentu morskiego oraz współpracować z równorzędnymi strukturami sojuszniczymi w zakresie domeny morskiej.

Z powyższych zadań wynika, że konieczne jest powołanie regionalnego dowództwa morskiego funkcjonującego w sposób ciągły na potrzeby NATO. Takie rozwiązanie przyniosłoby korzyści w wymiarze sojuszniczym, regionalnym oraz narodowym poszczególnych państw regionu, poprawiając funkcjonowanie Paktu Północnoatlantyckiego w zakresie działań kolektywnej obrony oraz pełnej gamy operacji reagowania kryzysowego.

Bibliografia

- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*. Pobrano 14 listopada 2016, z: www.bbn.gov.pl
- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. *Koncepcja strategiczna obrony i bezpieczeństwa członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego przyjęta przez szefów państw i rządów w Lizbonie*. Pobrano 14 listopada 2016, z: www.bbn.gov.pl
- Fiszer J.M. (Red.) (2013). *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Gazprom. *Nord Stream*. Pobrano 21 listopada 2016, z: www.gazprom.com
- Instytut na rzecz ekorozwoju. *Karczmy na Bałtyku*. Pobrano 21 listopada 2016, z: www.chronmyklimat.pl
- Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Bałtyku. *Ship traffic In the Baltic Sea*. Pobrano 23 listopada 2016, z: www.brisk.helcom.fi
- Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju. *World seaborne trade by types of cargo, by country groups and by regions, annual, 1970-2015*. Pobrano 12 listopada 2016, z: www.unctadstat.unctad.org
- Kubiak K., Mickiewicz P. (2008). *NATO w dobie transformacji. Siły zbrojne w transatlantyckim systemie bezpieczeństwa początku XXI wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kupiecki R. (2016). *Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego*. Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych.
- Maritime Command MARCOM (2016). *Operation Ocean Shield. Operation Sea Guardian. Standing Maritime Groups. Exercises*. NATO Shipping Centre. Pobrano 2 grudnia 2016, z: www.mc.nato.int
- Mickiewicz, P. (2012). *Morze Bałtyckie w polskiej strategii bezpieczeństwa morskiego*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Ministerstwo Obrony Federacji Rosyjskiej. *Ба́лтийский флот*. Pobrano 23 listopada 2016, z: <http://structure.mil.ru>
- Netherlands Ministry of Defence. *Netherlands Maritime Forces*. Pobrano 29 listopada 2016, z: www.defensie.nl
- North Atlantic Treaty Organization. *NATO Organization*. Pobrane z: www.nato.int
- Rada Północnoatlantycka. *The NATO - Russia Exercise Gap...Then, Now, & 2017*. Pobrano 12 grudnia 2016, z: www.atlanticcouncil.org
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe. *High Readiness Forces and Headquarters in the NATO force structure*. Pobrano 29 listopada 2016, z: www.shape.nato.int

Słownik Języka Polskiego PWN, *Kraje bałtyckie i nadbałtyckie*. Pobrano 23 listopada 2016, z: <http://sjp.pwn.pl>

Szubrycht T. (2010). *Bałtyckie wymiary bezpieczeństwa*, Gdynia: AMW.

Waligóra Z. (2003). *Transformacja NATO*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Zarychta S. (2013). *Struktury Militarne NATO 1949-2013*. Warszawa: Bellona Spółka Akcyjna.